

Respons

Kina: Mandarinkunnskaper blant uighurer i Xinjiang

Problemstilling/spørsmål:

- Geografisk fordeling i Xinjiang av uighurer med og evt. uten kinesiskkunnskaper
- Kinesiskundervisning i skolen i Xinjiang
- Hvorvidt det finnes uighurer i Xinjiang som ikke kan noe kinesisk i det hele tatt og hvordan de i så fall klarer seg i samfunnet

Xinjiang – språk og demografi

Xinjiang er en autonom region¹ i Kinas nordvestre hjørne der den utgjør ca. 1/6 av Kinas totale areal. Den største befolkningsgruppa i regionen er tradisjonelt uighurene, en tyrkisktalende, hovedsakelig muslimsk folkegruppe. Kina gjennomførte en landsdekkende folketelling høsten 2010, men alle tallene fra denne var ikke publisert da denne responsen ble skrevet. De offisielle tallene fra folketellinga ti år tidligere, var at det var 45 % uighurer og 41 % han-kinesere i Xinjiang, men dette tallet er nok noe endret nå ti år senere, for folketallet har ifølge offisielle tall økt fra 19 250 000 til 21 813 334. Det er grunn til å tro at tilflytting av han-kinesere fra andre provinser i Kina utgjør en betydelig del av denne økningen.

Nicolas Bequelin (2004, s. 368-369) sier at de offisielle tallene på han-innflyttingen til regionen antakelig er betydelig underestimert. Basert på offentlig informasjon, kan man anslå at mellom en og to millioner han-kinesere bosatte seg i Xinjiang mellom 1990 og 2000, og at han-befolkninga i Xinjiang vokste med nesten en tredjedel (31,6 %) i samme tidsrom. Det var det doble av vekstraten for "den etniske befolkninga" (15,9 %). Hvor mange han-kinesere som har kommet mellom 2000 og 2010 er fremdeles uklart.

Selv om det nå er omtrent like mange han-kinesere som uighurer i Xinjiang, er de ujevnt fordelt. Sør i provinsen er uighurene fremdeles i stort flertall, mens han-kineserne for det meste bor i den delen av Xinjiang som ligger nord for Tian Shan-fjellene, der de er i flertall. Men også der lever de to folkegruppene ganske adskilt – provinshovedstaden Urumqi er eksempelvis delt i ganske klare han- og *mili*-områder (*mili* eller *milliy* er et uighursk ord som

¹ En autonom region er en administrativ enhet på nivå med provinser i Kina.

betyr ”etnisk” og som brukes om uighurene eller om alle de tyrkiske folkeslagene i Xinjiang under ett). Adila Erkin (2009, s. 425) siterer en uighursk kvinne fra øvre middelklasse, bosatt i det uighurske kjerneområdet i Urumqi, som sier: ”I go to the Han areas sometimes too, but I don’t feel comfortable [...]. I can’t read the signs, people look unfamiliar, and I can’t even understand much of what they are saying”.

Uighursk er *lingua franca* blant de ikke-kinesiske folkeslagene i Xinjiang. Færre enn 5 % av han-kineserne der snakker uighursk og bare ca. 50 % av uighurene snakker et ”functionally fluent” mandarin (Schluessel 2009). Erkin (2009, s. 435) sier også at bruken av uighursk som *lingua franca* svekker interaksjonen mellom han-kineserne og resten av befolkninga, ”despite the increasing population of bilingually fluent Uyghurs”.

Kinesiskundervisning i Xinjiang

Uighursk er et tyrkisk språk, i nær familie med blant annet usbekisk. Det er med andre ord svært forskjellig fra, og ikke beslektet med, mandarin eller andre språk i den sinittiske språkfamilien. Den kinesiske statens politikk på språkområdet har vært at alle landets mange minoriteter skal lære mandarin på skolen, slik at alle kinesiske borgere har et felles språk.

Dette er likevel ikke lett å omsette til praksis, for mange steder i minoritetsområdene kan skolene være dårlige og lærekreftene få og lavt utdannede. Selv om gratis grunnskole er lovfestet i Kina, er det en del kostnader involvert, eksempelvis til bøker og mer eller mindre ureglementerte skolepenger (*xuefei*). Dette gjelder også i Xinjiang og kan resultere i at en del, kanskje særlig jenter, ikke fullfører grunnskolen. Likevel kan de fleste barn og unge fra minoritetene rundt om i Kina nå i det minste et grunnleggende mandarin, siden alle barn lærer dette på skolen (se for eksempel Hansen 1999; Hansen & Thøgersen 2009; Minority Rights Group International 2009).

Artikkel 37 i den kinesiske Law on Regional Ethnic Autonomy sier at

skoler, skoleklasser eller andre utdanningsinstitusjoner som hovedsakelig har minoritets elever bør så langt dette er mulig bruke skolebøker på elevenes eget språk og bruke dette språket som undervisningsspråk. Fra og med de lavere eller høyere trinnene i barneskolen bør det undervises i kinesisk (Hanyu) språk og litteratur for å spre kunnskap i kinesisk standardmål (Putonghua) og kinesiske tegn (Landinfos oversettelse).

Denne loven ble vedtatt i 1984 og revidert i 2001. Den kinesiske statens språkpolitikk overfor minoritetene har alltid vært preget av et visst tvisyn. På den ene side har man bestemmelser både i grunnloven og i sektorlovene (for eksempel i Law on Regional Ethnic Autonomy art. 10) som sier at nasjonale minoriteter har rett til å bruke og å utvikle sine muntlige og skriftlige språk, mens den dominerende oppfatningen i parti og sentralregjering, samt blant han-kinesere flest, alltid har vært at minoritetsspråkene er gammeldagse (*luohou*) og således mindre egnet til bruk i vitenskap, økonomi og andre moderne sammenhenger enn mandarin. Partisekretæren i Xinjiang gjennom 18 år, Wang Lequan, var eksempelvis av den mening at uighursk var “out of step with the 21st century” (Human Rights Watch 2009, s.10) og at ”minority languages in Xinjiang contain only limited amounts of information, and cannot express some more advanced knowledge” (Bilik 2005, s. 232).

Dwyer (2005, s. 36-37) sier at 1984 var et vannskille for språkpolitikken i Xinjiang:

Respons Kina: Mandarinkunnskaper blant uighurer i Xinjiang

The Autonomous Region Communist Party voted to expand the Chinese language curriculum at all levels of education. Previously, non-Han pupils began formal study of Chinese in the first year of middle school; in 1984, that start was pushed back into primary school, so that children began learning Chinese formally in the third grade [...]. The three extra primary years were coupled with an additional two intensive years of mandatory Chinese study at secondary and tertiary institutions — in effect, doubling formal instruction for non-Han students. Today, Chinese instruction in Xinjiang begins in the first grade.

Etter 1984 ble uighurspråklig undervisning redusert på alle nivåer. Fram til midten av 1990-tallet ble kinesisk undervist i som et andrespråk i minoritetsskolene, det var altså *ikke* et undervisningsspråk i seg sjøl. Alle fag unntatt kinesisk språk ble undervist på det relevante minoritetsspråket. Men den tospråklige undervisningen var, i hvert fall fra 1988, laget med tanke på å hjelpe elevene raskt over i det dominante språket, altså mandarin. Fra 1990-åra ble kinesisk undervisningsspråk fra tredje og deretter første klasse på barneskolen, og fra 2004 ble siste skritt tatt fra et tospråklig mot et ettspråklig utdannelsessystem. Nå er det minoritetsspråket som undervises som om det var et fremmedspråk (Dwyer 2005).

Kinesisk er nå altså undervisningsspråket på alle skoler, men tidligere kunne man velge mellom kinesiskspråklige eller uighurspråklige skoler (elever som går på disse kalles i dagligtalen henholdsvis *minkaohan* og *minkaomin*), samt noen blandede. Det var ifølge Dwyer (2005) ganske vanlig (ca. 50 %) blant uighurer i Urumqi å sende barna på en hanskole, mens det i byer med større uighurflertall var mindre vanlig. Schluessel (2009) forteller at en del familier pleide å sende familiens sønn til en kinesiskspråklig skole, på grunn av de økonomiske fordelene kinesiskkunnskaper gir, mens familiens datter gjerne ble sendt til uighurspråklig skole.

Hvor effektiv kinesiskundervisningen var forut for eksempelvis 2004, kom nok blant annet an på lærekreftene, men den kan nok ha vært mangelfull mange steder. Med reformen fra 2004 mistet mange uighurske lærere jobben fordi de ikke var gode nok i mandarin (Schluessel 2009). Med stadig økt tilflytting av han-kinesere, har tilgangen på mandarinlærere blitt bedre, selv om dette nok hovedsakelig gjelder i ”sentrale” strøk.

Så om man bare ser på undervisningssituasjonen, vil nok mange uighurer fra Xinjiang ha få og dårlige kinesiskkunnskaper, særlig om man er fra landsbygda og eldre enn om lag 30 år. Det er likevel rimelig å forvente at de kjenner en del helt grunnleggende kinesiske ord.

Språk i administrasjon og dagligtale

Det er vanskelig å tenke seg at det skulle finnes uighurer som ikke kan *noen ting* av offentlig eller dagligdags kinesisk sjargong, selv om det som nevnt vil være stor forskjell på kunnskapene avhengig av faktorer som om man kommer fra nord eller sør eller, enda mer, om man kommer fra by eller land. Arienne Dwyer (2005, s. 36) skriver at ”[t]he level of Chinese competence in Xinjiang in the mid-1980s was markedly lower than in other minority areas of China” og at dette særlig gjaldt på den fattige landsbygda i sør.

Landinfo (2008, s. 2-3) sier at:

For minoritetsbarn begynner kinesiskundervisningen i barneskolen, men selv uten skolegang vil minoritetsgruppene bosatt i Urumqi tilegne seg kinesiskkunnskap. I et politisk og økonomisk miljø totalt dominert av han-kineserne (slik som Urumqi), vil det

Respons Kina: Mandarinkunnskaper blant uighurer i Xinjiang

være særdeles vanskelig å overleve uten en viss grad av kjennskap til kinesisk. Situasjonen er annerledes i sør, hvor store deler av den uighurske befolkningen bor på landsbygda og i mindre grad er eksponert for han-kinesisk innflytelse.

En uighur født og oppvokst i Urumqi vil med stor grad av sannsynlighet være kjent med fjellkjeden "Himmelfjellene/de himmelske fjell" (Tängri Tagh på uighursk og Tian Shan på kinesisk) ettersom fjellkjeden har stor symbolverdi for uighurene.

[...] Etter Landinfos oppfatning vil en uighur født og oppvokst i Urumqi, eller i andre (lands)byer i området, være kjent med provinsnavnet (Xinjiang). Det er videre særdeles lite sannsynlig at personer fra Urumqi ikke har kjennskap til noen sentrale gatenavn.²

En del kinesiske begreper er svært innarbeidet i dagligspråket i Xinjiang. En kilde som kjenner Xinjiang godt (Xinjiangkjenner, møte mai 2011)³, sier at det ville være svært underlig om en uighur fra Xinjiang ikke kjente til uttrykk som *nihao* (god dag), kinesiske tall, ord for penger, som for eksempel *mao* og *kuai* (i Kina sier man ikke *yuan* i dagligtale, men *kuai*, dvs. at noe som koster 1 yuan sies "1 (yi) kuai", alternativt "yi kuai qian"). *Kuai* uttales gjerne *koi* i Xinjiang.

De aller fleste vil også kunne ord som *Zhongguo* (Kina; transskribert uighursk: Junggo) og *hanzu* (han-kineser; transskribert uighursk: Xenzu). På uighursk heter Kina/kinesisk "Kitay" (ofte uttalt *xitay*), men dette ordet brukes aldri i offentlige sammenhenger hvor det eksempelvis er myndighetspersoner tilstede, fordi det oppfattes som svært politisk. Mens man for "(etnisk) kineser" ville bruke termen *Xenzu* (fra det kinesiske *hanzu*) i Kina, ville man i nabolandene bruke *Kitay* (Engesæth, Yakup & Dwyer 2010, s.152).

De aller fleste vil også kunne ordet *paichusuo* som er ordet for lokal politistasjon. Ifølge kilden finnes det ikke noen uighursk ekvivalent til dette kinesiske ordet som er i bruk i uighursk dagligtale.

Andre ting som er vanlig å kunne gjenkjenne, er tegnene for "herrer" og "damer" (hhv. 男 og 女), fordi dette står på de fleste toaletter rundt om i hele Xinjiang.

De aller fleste uighurer fra folkerepublikken vil trolig kunne ord som de ovennevnte. Likevel kan det tenkes at visse personer ikke ville kunne aktivt bruke disse ordene – eksempelvis en fattig, litt eldre kvinne, gift med en fattig mann på landsbygda, som aldri har reist noe sted. Selv for fattige fra landsbygda i Xinjiang burde imidlertid noen av disse ordene være gjenkjennelige (Xinjiangkjenner, møte mai 2011).

Mange offentlige stillinger i Xinjiang er besatt av han-kinesere, og disse kan som oftest lite eller ingen uighursk. Uighurer med dårlige kinesiskkunnskaper vil i slike situasjoner gjerne ha med seg en kinesiskkyndig slektning eller lignende som tolk. Utover slike situasjoner er det mange steder i Xinjiang ikke nødvendig å kunne kinesisk, igjen selvfølgelig litt avhengig av hvor man bor og hvordan man livnærer seg.

² Responsen er skrevet av tidligere landrådgiver i Landinfo som baserer sine uttalelser blant annet på egne observasjoner fra flere kortere og lengre opphold i Xinjiang gjennom en 15-års periode. Landrådgiveren har kunnskaper i både mandarin og uighursk.

³ Kilden har ekspertise på språk og samfunnsforhold i Xinjiang, blant annet etter lang botid i regionen.

Det må understrekes at de ovennevnte ordene kun er eksempler. De illustrerer typer av ord de fleste uighurer fra Xinjiang vil kjenne, og er på ingen måte en uttømmende liste eller en "fasit". Denne responsen sier heller ingen ting om hva uighurer (eller andre) fra Kinas naboland *ikke* vil kunne.

Oppsummering

Hvor mye kinesisk en uighur fra Xinjiang kan, vil avhenge av faktorer som alder, kjønn, bosted (by/land, nord/sør), utdanningsnivå og arbeid. Med høy sannsynlighet vil likevel de absolutt fleste i det minste kjenne ord som nevnt i det foregående.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Bequelin, N. (2004). Staged Development in Xinjiang. *China Quarterly*, 178, 317-334.
- Bilik, N. (2005). Language, ethnicity and internal frontiers: schooling civil society among China's minorities. I: Benei, V. (red.), *Manufacturing Citizenship: Education and Nationalism in Europe, South Asia and China*. London: Routledge, 210-235.
- Dwyer, A. M. (2005). *The Xinjiang conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*. Washington: East-West Center. Tilgjengelig fra <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/PS015.pdf> [lastet ned 24. mai 2011]

Rapporten er del av en publikasjonsserie fra East-West Center, denne er Policy Studies 15.

- Engesæth, T.; Yakup, M. & Dwyer, A.M. (2010). *Greetings from the Teklimakan: a handbook of Modern Uyghur*. Lawrence, KS: University of Kansas Scholarworks. Tilgjengelig fra [EngYakDwy2010_Uyg1full_11.pdf](#) [lastet ned 24. mai 2011]

Respons **Kina: Mandarinkunnskaper blant uighurer i Xinjiang**

- Erkin, A. (2009, desember). Locally modern, globally Uyghur: geography, identity and consumer culture in contemporary Xinjiang. *Central Asian Survey*, 28(4), 417-428.
- Hansen, M.H. (1999). *Lessons in Being Chinese*. Seattle: University of Washington Press.
- Hansen, M.H. & Thøgersen, S. (2009). *Kina. Individ og samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Human Rights Watch (2009, 20. Oktober). "We Are Afraid to Even Look for Them". *Enforced Disappearances in the Wake of Xinjiang's Protests*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/reports/2009/10/22/we-are-afraid-even-look-them> [lastet ned 24. mai 2011]
- Landinfo (2008, 15. desember). *Søkers identitet; uighur eller usbek*. Oslo: Landinfo.
Rapporten er kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Kina/Etniske og religiøse grupper.
- [Law on Regional Ethnic Autonomy] (2001, 28. februar). 中华人民共和国民族区域自治法 [*Folkerepublikken Kinas lov om regionalt selvstyre for etniske grupper*]. Beijing: National People's Congress of the People's Republic of China. Tilgjengelig fra http://www.law-lib.com/law/law_view.asp?id=545 [lastet ned 22. mai 2011]
- Minority Rights Group International (2009, oktober). *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - China: Overview*. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4954ce5b23.html> [lastet ned 27. mai 2011]
- Schluessel, E.T. (2009, desember). History, identity, and mother-tongue in Xinjiang. *Central Asian Survey*, 28(4), 383-402.

Muntlige kilder:

- Xinjiangkjenner. Møte i Oslo 20. mai 2011.

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.